

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים – ביאורי מקראות

וכל דבריו היו במשמעות כפולה ולמרות שעל פניו נראה שהתחנן וביקש למען נפש אביו, בעומק הדברים ניגש למלחמה כנגדו אחר שהוכיח לו שמבקש הוא עלילה להיטפל עליהם, וכמו דאיתא בחז"ל "אדוני שאל את עבדיו - תדע שבעלילה באת עלינו, שהרי כמה מדינות באו לכאן לשבור אוכל, כלום שאלת אותם ליוחסין כמו ששאלת אותנו, שמא בתך אנו מבקשין".

וְלֹאֲבִיו שָׁלַח פְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נְשָׂאִים מְטוֹב מִצָּרִים וְעֲשָׂרָה אֶתְנַת נְשָׂאִת בָּר וְלֶחֶם וּמִזֶּזֶן לְאֲבִיו לְדָרָה: (מח, כג)

יש להתבונן מהי מטרת כל המנחה הגדולה הזו ששלח יוסף לאביו. ואין לומר שהיה כדי לכלכלהו עד שיבוא אליו, שהרי הפסוק אומר בפירוש שמלבד זאת שלח 'ומזון לאביו לדירה'.

והאמת היא שחשש יוסף שכאשר יגיעו האחים לבשרו כי יוסף בנו חי וכי הוא מלך על כל מצרים, לא יאמין לדבריהם, וכמו דאיתא בחז"ל, שלא האמינם אחר שבתחילה הראוהו הכתונת טבולה בדם ואמרו לו טרף טורף יוסף, ועתה אומרים לו כי הוא מלך על כל מצרים.

ולכך שלח לו את כל המנחה הזו, שכאשר יראה כל החמורים והאתונות הנושאים מכל טוב מצרים בכך ייווכח שאמת הדבר שבנו הוא המשביר לכל הארץ, דאם לא כן, מניין להם להביא עשרה חמורים ועשר אתונות מלאים בר ולחם ומגדנות בעיצומם של שני הרעב. ובאמת כך התקיים במציאות - שכאשר באו אליו - ויפג ליבו מלהאמין להם, ורק כאשר ראה את העגלות אזי - נאמר 'ותחי רוח יעקב אביהם'.

וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבֹדָה דָּבָר בְּאֶזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל יִחַר אַפֶּךָ בְּעֶבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ פִּפְרָעָה: (מד, יח)

מעשיו של יהודה מעוררים תמיהה רבתי - שהרי בתחילה כאשר נמצא הגביע - הסכים יהודה לכך שיהיו כולם עבדים ליוסף, אולם כאשר אמר לו יוסף שאינו מבקש אלא את בנימין - שינה את טעמו וניגש לדבר עימו ולהתחנן לפניו.

אבל האמת היא שכאשר נמצא הגביע כבר אז חשד יהודה ביד המכוונת שבדבר, שטפל עלילה עליהם בכדי לתפוס את בנימין. וכל מה שאמר לו יהודה שמוכנים הם כולם להיות לו לעבדים, לא היה אלא כדי לנסותו האם באמת חשדם הוא בגניבה או שמא רק מבקש הוא אמתלא כדי לתפוס את בנימין. ואכן - חששו התאמת כאשר אמר יוסף שרק בנימין יישאר לו לעבד, ואזי הבין שאכן כל זה באת לידם כתחבולה מאת יוסף.

ולפי זה נוכל להבין גם את שאר דבריו - אֲדֹנָי שָׁאֵל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב או אָח וכו', ונדחקו המפרשים לבאר מפני מה היה צריך יהודה לחזור ליוסף על כל סדר השתלשלות הדברים, אשר היה ידוע לשניהם.

אבל המתבונן יבחין בתוכחה המסותרת שהייתה שזורה כחוט השני בתוך דבריו. שהרי השמיט כאן את כל מה שחשדם כמרגלים ואת פרשת הכסף, ובכך ביקש לומר שגילה את כוונתו הנסתרת לאורך כל הדרך, אשר בעצם מעולם לא באמת חשדם כמרגלים ולא בא מטמון באמתחתם, אלא הכול היה כתחבולה כדי להשאיר אצלו לבסוף את בנימין.

בטובה וברכה רק הם ראויים להיקרא שני חייו. ולכך חילק יעקב בתשובתו בין 'שני חייו' ל'שני מגוריו', דהיינו שני מגוריו בעולם היו שלושים ומאת שנה, אבל שני חייו – שעל כך שאלו – מעט ורעים היו, ורובם עברו עליו בלא שובה ונחת, ואינם מיקרי חייו.

רק אֲדָמָת הַפְּתָנִים לֹא קָנָה בִּי חֶק לַפְּתָנִים מֵאֵת פְּרָעָה וְאָכְלוּ אֶת חֶקְם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרָעָה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אֲדָמָתָם: (מז, כב)

יש לעיין מפני מה הייתה התורה צריכה להאריך ולבאר לנו ענין זה, אשר לכאורה ראוי יותר להיכתב בספרי דברי הימים למלכי מצרים.

וצריך לומר שכוונת יוסף להותיר יוסף ולקבוע זה החוק על מתכונתו, היה למענם של אביו ואחיו, שלא יוציאו עליהם לעז שבעוד העביר את כל העם בארץ מקצה לקצה וקנם לעבדים לפרעה בעד הלחם אשר המה אוכלים, ואילו את בני משפחתו הושיב לבטח בארץ גושן וכלכלם משולחן המלך מבלי שעשו דבר לשם כך.

ולכן הקדים לקבוע בדתי מצרים שכהני וחשובי העם מקבלים את חוקם משולחן המלך, ובכך סרה הטענה על יעקב ובניו, שהיו בני משפחתו של המשביר לכל הארץ ובדין ראויים הם להתפרנס משולחן המלך.

ובעומק הדברים יתכן לומר שבמה ששלח עשרה חמורים נושאים מכל טוב מצרים רמז בזה לעשרה אחיו שהם הורידוהו מצרימה, ובמה ששלח עימם י' אתונות נושאות בר ולחם נתכוון לרמוז לאביו שאין בליבו עליהם, אחר שאלוהים חשבה לטובה לשלחו למחיה לפנייהם להחיות להם פליטה בארץ.

ומה שדרשו חז"ל 'וירא את העגלות – סימן מסר לו שהיו עוסקים בפרשת עגלה ערופה' – הוא גם כן בעומק הדברים – שהרי עגלה ערופה מביאים זקני כ"ד לומר 'ידינו לא שפכו את הדם הזה' – שאין בהם אשמה במה שנגרמה מיתתו של זה. ובכך ביקש יוסף לומר לאביו שלא באת לידו מחמת ששלחו לראות את שלום אחיו בצאן וכך התגלגלה מכירתו, אלא מאת ה' הייתה לסבב כל זאת.

וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל יַעֲקֹב כֹּמֶה יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרָעָה יָמֵי שְׁנֵי מְגֻרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מָעֻט וְרַעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיֵגוּ אֶת יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתִי בְיָמֵי מְגֻרֵיהֶם: (מז, ח-ט)

כבר הקשו רבים על דברו של יעקב אל פרעה, מה ראה להשיב על מה שלא נשאל דאילו לא שאלו אלא כמה שני חייו, ובמענה לכך גם פרט שמעט ורעים היו.

והנה מצינו בגמ' דיש שנים שמוגדרות 'חיים' ויש שנים שאינם קרויות 'חיים'. דהיינו שני האדם שעוברים עליו

לב לדעת – ענין בפרשה

'אני יוסף' – התגלות יוסף בהכנה לגלות מצרים

אין ספק שאחד המאורעות המכוננים בתולדות בני ישראל, היה אותו הרגע שבו התגלה יוסף לאחיו – 'אני יוסף'. ולמרבה הפליאה אנו מוצאים לכאורה שב' פעמים התגלה לפני אחיו, שהרי בתחילה נאמר: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכְלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו". ומיד לאחר מכן חזר על דבריו: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו גִּשּׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אָחֵיכֶם אֲשֶׁר מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיִמָּה". וצריך להבין – מפני מה היה צריך להתגלות אליהם שנית.

והנה תחבולותיו של יוסף הובילו לאותו הרגע שבו הציע יהודה את עצמו לשבת עבד עולמים תחת בנימין, ובעצם הסכים לוותר על כל המלוכה למענו של אביהם הזקן. וכיון שבאת לידי כך – כבר היה ביד יוסף להוכיחם על הסתירה הפנימית שבמעשיהם – אם אכן מוכנים אתם למחול על כבוד המלוכה למענו של האב הזקן, מדוע לא פעלתם כך כאשר דנתם אותי למיתה כמורד במלכות, ומדוע אז לא חסתם על אבינו. ועל דבר זה נסתמו טענותיהם ולא יכלו להשיבו דבר.

בראותו שכן הוא חזר וביקש מהם לגשת אליו בחזרו לאמור אליהם "אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה". וכאן נצטרך להבין את מה שפייסם מיד - "ועתה אל תעצבו ואל יחר פניניכם כי מכרתם אתי הנה כי למחיה שלחני אליהם לפניכם". ולכאורה דבריו עומדים כסתירה למה שהוכיחם קודם, שהרי אין דרך המוכיח את חברו על פניו, לחזור ולנחמו שלא יצטער על מעשיו, כאשר עשה יוסף באמרו "לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים".

בני המשפחה הנבחרת עומדים לעזוב את ארץ הקודש - אל מעמקי חשכת מצרים. שנות השבע עומדים להסתיים, ויורדת לעולם תקופה ארוכה של אימה וחשיכה גדולה. מדובר בהנהגה חדשה שלא היה אך ורע בחיי האבות, ובעצם - בתולדות העולם כולו עד עתה. מדובר בשנים ארוכות שבהם מתהפכת הקערה על פיה, ובני העם הנבחר חוזרים להיות משועבדים תחת ידי הפחותים שבאומות - מבני בניו של חם.

יוסף היה מי שנשלח להכין את הדרך לבני ישראל. בו אנו מוצאים שהיה המשביר לכל הארץ, אשר בזכותו ובכוח מעשיו לא גוועו כולם בשני הרעב, בהם נדמה היה כביכול נפסקה ההשפעה האלוקית על פני העולם.

הדרך היחידה להתקיים בתקופה זו היא לאגור את המזון בעוד השבע על פני כל הארץ. כל העם ניסה את כוחו בדבר זה - אולם רק יוסף הוא זה שהצליח לעשות זאת בפועל. את הסיבה לכך נתן הוא בעצמו כאשר פתר את החלומות לפרעה "יֵרָא פָּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וְיִשְׁתַּחֲוּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם". בכדי להצליח במשימה לא די באיש חכם אשר מבין את אשר לפניו, אלא אנו זקוקים למי שהוא גם נבון - המבין דבר מתוך דבר וביכולתו לחזות את שנות הרעב גם בתוככי השבע הגדול. ובעומק הדברים - מי שראוי לתפקיד זה - להיות נקודת האור בשנות ההסתר - הוא רק מי שבכוחו לראות תמיד את התמונה השלמה שנעלמת מתחת לפני הדברים.

רק מי שגם בהיותו בארץ עניו ומרודיו, לא חדל שם שמים מלהיות שגור על פיו, וגם כאשר היה נראה שדווקא נאמנותו לאלוקיו היא שהפילתו לעברי פי פחת, לא הפסיק מלדבוק באמת שהאירה את חייו, ולרגע לא נפגמה אמונתו - ביודעו נאמנה שסוף השבע לבוא - ועל כן הוא זה שנבחר להיות המשביר לכל הארץ. זוהי הייתה ההכנה הראויה ביותר לרדת בני ישראל מצרימה, והיה בכך כדי להראות להם את השגחת ה' הפועלת תמיד מאחורי המקרים.

וכעת נבין את פשר שני ההתגלויות שהיו כאן - ראשית 'אני יוסף' - במשמעות של תוכחה לאחיו, תוכחה שלא יכלו לעמוד בפניה - אני יוסף אשר סברתם שיש למחות את שמי ממשפחת ישראל - והרי אני לפניכם. 'אני יוסף' - ובעצם ישבי כאן על כסא מלכותי נוכחים אתם להכיר בטעותכם הנוראה.

אבל הייתה כאן עוד התגלות שבאה ללמד את המשמעות הפנימית של הדברים - 'אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה' - ולא הועלתם כלום במעשיכם. אתם חשבתם לרעה - אך לא אתם שלחתם אותי הנה, כי אם האלוקים - להיות לכם לפליטה גדולה. ביקשתם לקבור את חלומותי - ובכך הצמחתם את ישועתי. וזוהי הייתה מטרת שליחותי - להודיע אתכם כל זאת. ועתה לכו 'והגדתם לאבי את כל קבודי במצרים, ואת כל אשר ראיתם, ומהרתם והורדתם את אבי הנה'. אחר שתודיעוהו את כל אשר ראיתם ומה שלמדתם מכך, כבר יבטח לבו נאמנה שכבר ראויים בניו לרדת מצרימה, לקבל על עצמם את הגזירה של 'ועבדום ועינו אותם', מבלי שהדבר יפגע כי-הוא זה באמונתם ונאמנותם.

כי מה שלמדו אז אחי יוסף, כוחו היה יפה לשעה ולדורות. אזי הראו לדעת כי המציאות מתנהלת בשני רבדים מקבילים - ואין בכוח מעשי האדם בכדי לפגוע כמלוא הנימה בתכנית האלוקית המסבכת את מהלך הדברים. זה מה שליווה את בני יעקב בעת ירדם מצרימה - וזה גם מה שנתן את הכוח לבניהם אחריהם להמשיך לדבוק באמונה השלמה שעוד יבוא היום ופקוד יפקוד אלוקים אותם. ועד שיזכו לחזות בכך, יאירו לפניהם שתי מילים קצרות, שנטלו אז כציודה לדרכם הארוכה - 'אני יוסף'.

להערות והארות ולקבלת הגליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com